

Literárny preklad ako súčasť spisovateľa-prekladateľa: interferencie a analógie

EVA MESÁROVÁ

(Banská Bystrica)

LITERARY TRANSLATION AS PART OF THE WRITER-TRANSLATOR: INTERFERENCES AND ANALOGIES

The aim of this paper is to clarify the most important aspects of a writer-cum-translator's inspiration drawn from the translation of foreign (mainly Russian) literary works. As a translator, Tommaso Landolfi interpreted the original text, but as a writer he understood that it was necessary to create new relationships of various kinds in the rewording of the original text, with the resulting text becoming part of a new tradition. He foretold what modern translational research would only arrive at several decades later: that translation is an autonomous, creative literary "genre" and a dynamic output in a distinct socio-cultural context with special cultural value.

KEYWORDS: literary translation, writer-translator, Landolfi, Italian literature, Russian literature

KLÚČOVÉ SLOVÁ: literárny preklad, spisovateľ-prekladateľ, Landolfi, talianska literatúra, ruská literatúra

ÚVOD

V septembri 2006, pri predstavení prvého ročníka Literárneho festivalu Babel, zameraného na preklad, pútal v Taliansku pozornosť aforizmus „Preklad je umenie možného“¹. Veľký ruský a americký básnik, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Joseph Brodsky takto parafrázoval myšlienku nemeckého politika a vojvodu z 19. storočia Bismarcka „Politika nie je exaktná veda... je to umenie možného“. O aktuálnosti literárneho prekladu a výmeny medzi jazykmi a kultúrami susedných i vzdialených krajín svedčí už štrnásty ročník spomínaného festivalu, ktorý sa uskutoční v septembri 2019 v talianskom meste Bellinzona.

Knihy prekračujú hranice krajiny vďaka prekladateľom. „Imaginárne komunity, ktoré vznikajú pod vplyvom prekladu, vyvolávajú účinky komerčného, ale aj kultúrneho a politického významu“ (Venuti, 2004: 482). Preklad literárneho textu je v podstate ekvivalentom nového diela a prekladatelia sú spolutvorcami príbehu, lebo na podklade literárneho diela môže vzniknúť aj nový literárny text. Ak je navyše prekladateľom známy spisovateľ, oceňuje sa okrem samotného prekladu i osobnosť prekladateľa, a preto sa niektoré vydavateľstvá (v Taliansku vydavateľstvo Einaudi) snažia zvýšiť predajnosť kníh tým, že prekladateľom je renomovaný autor. Ten má nielen skúsenosti s textom a jazykom, ktoré nadobudol pri písaní vlastných kníh, ale dokáže text oceniť i ako človek, pre ktorého je literatúra prirodzenosťou. Nezabúdajme na Paveseho princíp: „[...] aby človek dobre prekladal, musí sa zamilovať do verbálneho materiálu diela a cítiť, že text sa potrebuje nevyhnutne znovu narodiť vo vlastnom jazyku. Inak by to bola iba mechanická práca a robiť ju môže ktokoľvek“ (Mondo, 1966: 544).

V štyridsiatych rokoch minulého storočia vytvorilo vydavateľstvo Einaudi edíciu „Spisovatelia prelození spisovatelmi“ (Scrittori tradotti da scrittori). V rokoch 1982 až 2000 vydalo Einaudi 82 literárnych prekladov, pričom autormi boli slávni spisovatelia: Wilde vo verzii Franca Ferrucciho, Poe a James prelození Giorgiom Manganellim, London Mauriziom Maggianim či Giannim Celatim, Shakespeara preložil Cesare Garboli, atď. Neskôr boli niektoré časti

¹ Všetky citácie v príspevku preložila Eva Mesárová.

edície Sts „Spisovatelia prelození spisovatel'mi“ opätovne vydané po roku 2011.

Prekladatelia sa prejavujú ako nositelia hodnoty prekladu vo svete kultúry, no nielen to. Súčasne nachádza autor-prekladateľ v cudzej kultúre silný zdroj inšpirácie. Spisovateľ-prekladateľ sám seba obohacuje knihou iných autorov, zatiaľ čo preložený text je objasnený cez odraz súčasného sveta (AA.VV, 2009: 531).

Ako iste neprekvapuje, i Tommaso Landolfi (1908 – 1979), „produkt európskej kultúry“ (Moravia, 2009: 149), písal a prekladal, viac-menej „za prítomnosti“ všetkých veľkých spisovateľov minulosti.

1. DVE FÁZY LANDOLFIHO PREKLADATEĽSKEJ AKTIVITY

Landolfi, spisovateľ európskeho významu, dodnes nepatrí k jednoznačne prijímaným autorom. Celý život sa venoval literárnej tvorbe a bol nesmierne plodným spisovateľom, no dlhé roky ho literárna kritika považovala za spisovateľa pre úzky okruh „dobře informovaných“ čitateľov. Neželal si, aby boli jeho diela sprevádzané komentármi kritikov, a rovnako odmietal poskytovať rozhovory.

Počas života publikoval približne tridsať diel a získal niekoľko prestížnych literárnych cien, napr. cenu Viareggio (1958), Bagutta (1964), Premio Campiello (1974), Premio Strega (1975). Jeho literárna tvorba je však neoddeliteľne spätá s veľkým počtom umeleckých prekladov, predovšetkým ruských (Gogol', Puškin, Dostojevskij, Lermontov, Čaadajev, Tolstoj, Čechov, Bunin, Tjutšev, Leskov), no i francúzskych (Mérimée, Nodier), nemeckých (Jacob a Wilhelm Grimm, Novalis) a rakúskych (Hugo von Hofmannsthal) autorov.

Vzťah k zahraničnej literatúre (hlavne k ruskej) je zjavný v jeho vlastných dielach, no i v prekladoch a charakterizuje ho neustále hľadanie vzájomného dialógu. Jeho diela preto môžeme posudzovať a študovať ako výrazy spoločnej literárnej citlivosti. Dôkazom je nielen výber diel, ktoré Landolfi prekladal, ale aj mnohonásobné paralely medzi preloženými textami a jeho pôvodnou tvorbou v taliančine, často poznačenou chronologickými súvislosťami

mi². Umelecký preklad bol jednoducho neoddeliteľnou súčasťou jeho tvorivého procesu.

V Landolfiho prekladateľskej činnosti môžeme identifikovať dve fázy. V prvej fáze, ktorú tvoria 30. a 40. roky minulého storočia, sa venuje prekladom z nemčiny, francúzštiny a ruštiny. Preklad je pre spisovateľa spontánnou voľbou, keďže siaha len po najobľúbenejších autoroch, hoci dôvody sú hlavne ekonomické a preklad sa stáva „spôsobom obživy“, ako tvrdí literárna kritička, spisovateľka, autorka dcéra a hlavná kurátorka jeho diel, Idolina Landolfiová (2015: 26). Druhá fáza sa začína v 50. rokoch a zahŕňa i obdobie po roku 1956, keď sa oženil, narodili sa mu dve deti a usadil sa s rodinou v San Reme, hoci sa často vracia na dlhé obdobia do svojho rodného domu v Picu (mestečko v súčasnej provincii Frosinone), kde prežil nielen svoje detstvo, ale i najkreatívnejšie obdobie života.

Landolfi sa rozhodol študovať ruský jazyk v rokoch 1928 až 1929 ako prirodzené vyústenie rozhovorov s priateľmi. V danom období je študentom na Florentskej univerzite, no výučbe sa vyhýba a jeho jedinou záľubou je diskutovanie o literatúre s priateľmi, ktorými sú Carlo Bo, Leone Traverso a Renato Poggioli. A práve vďaka Poggiolimu objavuje ruskú literatúru a nakoniec v roku 1932 obhajuje diplomovú prácu o diele ruskej poetky Anny Achmatovovej. Už počas štúdia publikuje niekoľko poviedok v rôznych literárnych časopisoch. Prvou bola poviedka Maria Giuseppa, v časopise „Vigilie letterarie“ už v roku 1929 a v roku 1930 mu vyšla recenzia na prózu ruského spisovateľa Ivana Sergejeviča Turgeneva *Stepný kráľ Lear*. Začína pôsobiť ako spisovateľ a slavista-prekladateľ v jednej osobe, pričom v centre jeho pozornosti je preklad ruskej literatúry. Už od

² Bohatá galéria Landolfiho postáv nachádza svojich predchodcov u Gogola či Dostojevského. Dostojevského akcenty nachádzame v dielach Maria Giuseppa, Cancroregina (*Rakokráľovná*) alebo La muta (*Nemá*). Landolfi bol pravdepodobne fascinovaný Čechovovým psíkom Gaštankou, ktorá akoby sa reinkarovala do sučky – hlavnej postavy diela Favola (*Rozprávka*). Pre román *Racconto d'autunno* (*Jesenný príbeh*) bola možno inšpiráciou poviedka Ivana Bunina *Gramatika lásky*.

roku 1932 spolupracuje s prestížnymi rímskymi časopismi: „Occidente“, „L'Europa Orientale“, „L'Italia letteraria“ a „Oggi“³.

Svoje prvé diela tvorí práve v období, keď vo Florencii aktívne pôsobí časopis „Solaria“ (1926 – 1934), a napriek obmedzeniam vyplývajúcim z politickej situácie plní dôležitú funkciu rozšírenia panorámy talianskej kultúry. Prispieva k tomu hlavne objavenie zahraničnej literatúry prostredníctvom mnohých prekladov.⁴ Máme pritom na mysli hlavne rozšírenie ruskej literatúry – vďaka Enricovi Poggiolimu a francúzskej literatúry – zásluhou diela Giansira Ferratu.

V panoráme talianskej medzivojnovovej literatúry sa Tommaso Landolfi od počiatku zreteľne odlišuje od iných spisovateľov svojou kozmopolitnou kultúrou. Taktiež vďaka častým cestám a pobytom v zahraničí ovláda najdôležitejšie jazyky vtedajšej európskej kultúry. Súčasne debutuje v roku 1937 organickou zbierkou poviedok *Dialogo dei massimi sistemi* (Rozprava o vyšších systémoch), plnou fantastických, surreálnych a snových symbolov.

Navyše treba zdôrazniť, že práve tridsiate roky otvárajú tzv. „desaťročie prekladov“. Tento výraz používa Cesare Pavese a označuje ním obdobie rokov 1930 – 1940, keď traja významní talianski spisovatelia (Pavese, Landolfi a Vittorini – všetci narodení v roku 1908) prekladom potvrdzovali kladný postoj k zahraničnej literatúre, ktorý sa jasne prejavil hlavne v období fašistickej diktatúry. V roku 1946 Pavese (1968: 223) spomína na desaťročie prekladu: „Taliansko bolo odcudzené, degenerované, skostnatené – bolo ním treba zalomcovať, občanov usmerniť a krajinu vystaviť účinkom jarných vetrov Európy a sveta. [...] My sme objavili Taliansko – v tom je ten vtíp – hľadájúci ľudí a slová v Amerike, Rusku, Francúzsku a v Španielsku“. V týchto rokoch práve prepojenie florentských časopisov na zahraničnú literatúru stavia intelektuálov do opozičnej pozície voči fašistickému nacionalizmu. Kultúrna a politická klíma Talianska v tomto období nepriala slobodným duchom, akými boli Landolfi a jeho blízky

³ Neskôr publikuje i v iných časopisoch, napr. „Il Mondo“ Maria Pannunzia (hlavne v päťdesiatych rokoch) a v časopise „Corriere della Sera“ (hlavne v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch).

⁴ Podľa Touryho (2004: 198) by prekladové aktivity mali byť vnímané hlavne ako javy kultúrneho významu, pričom prekladanie plní v prvom rade *sociálnu* funkciu.

priateľ Poggioli, ktorý sa v roku 1938 rozhodol emigrovať do Spojených štátov.

V každom prípade treba pripomenúť, že ide o obdobie prekladu, orientovaného hlavne na anglo-americkú kultúru. No umelecký preklad z ruského jazyka, ktorému sa venoval Landolfi, bol na jednej strane včlenený do všeobecného pojednávania o dominantných jazykových, literárnych a kultúrnych modeloch, kým na strane druhej predpokladal istú originalitu práve preto, že sa zaoberal kultúrnym modelom mimoriadne vzdialeným od toho talianskeho.

Podľa Landolfiho biografie už v rokoch 1934 – 1935 vychádzajú v časopise „Italia letteraria“, týždenníku, v ktorom mimochodom Landolfi pôsobil ako externý redaktor, texty o ruských literátoch a spisovateľoch (Čaadajev, Tolstoj, Gogol', Dostojevskij), recenzie antológií a zbierky kritiky (dejiny ruskej literatúry, básnici v revolúcii, sovietske divadlo), a taktiež preklady (Chlebnikov, Selvinskij, Tolstoj) (BO, 1991: XLI).

Prvými Landolfiho prekladmi sú dve Tolstého poviedky, *Tre morti* (Tri smrti) a *La morte di Ivan Il'ič* (*Smrť Ivana Iljiča*), vychádzajúce v časopise „Occidente“ VII, (apríl – jún) v roku 1934. V roku 1941 publikuje v preklade prvú knihu, *Racconti di Pietroburgo* (*Petrohradské poviedky*), cyklus šiestich poviedok ruského autora Nikolaja Vasilieviča Gogoľa. V 40. rokoch sa spisovateľ-prekladateľ zaoberá textami obsiahnutými v antológii ruských autorov pod názvom *Narratori russi* (*Ruskí prozaici*)⁵. V úvode revidovaného vydania antológie (v roku 1960) Landolfi stanovuje spoločnú črtu preložených autorov ako istú premrštenosť či drsnosť, spôsobenú príslušnosťou k svetu, ktorý nie je nemenným, ale akoby prisľúbeným večnému romantizmu (Landolfi, 1960).

Druhá fáza Landolfiho-prekladateľa (od 50. rokov) je charakteristická spoluprácou s vydavateľstvom Einaudi, až po posledné preklady, dokončené v 60. rokoch. Preklad vníma ako mrhanie drahocenného času, keďže radšej by sa venoval iba svojej vlastnej tvorbe. Práve v tomto období sa zintenzívňuje negatívny vzťah

⁵ Antológia obsahuje celú panorámu majstrovských diel ruskej beletrie, od prvých anonymných rozprávačov až do roku 1948, vrátane Puškina, Lermontova, Turgeneva, Tolstého, Zamiatina a Pasternaka. V roku 1948 vyšla vo vydavateľstve Bompiani a v roku 1960 vo vydavateľstve Vallecchi pod názvom *Racconti russi* (*Ruské poviedky*).

k prekladateľskej činnosti, ako naznačujú niektoré časti z denníkovej prózy *Rien va (Nič sa nedari)*⁶ z roku 1963: „Som zúfalý: kvôli nedostatku peňazí sa pravdepodobne budem musieť znížiť k tomu, aby som robil úplne zbytočné veci, možno preklady“ (Landolfi, 1992a: 282). O vzťahu k určitým knihám sa vyjadruje nasledovne: „Niektoré knihy som čítal iba kvôli recenziám a recenzie som písal, aby som zarobil peniaze; a iné som čítal len preto, aby som ich preložil a prekladal som z rovnakého dôvodu“ (Ivi: 316)⁷.

Pokiaľ ide o pôvod skepsy voči účelnosti umeleckého a zvlášť poetického prekladu, treba zdôrazniť, že Landolfi presadzoval rešpektovanie zásady vernosti. Jeho koncepcia je v podstate tradičná, založená na myšlienke, že iba originálne dielo je nositeľom autonómnej umeleckej hodnoty, a preto je nereprodukovateľné prostredníctvom prekladu, ktorému zostáva len dúfať, že sa k originálu priblíži a cieľovým publikom bude podmienene chápané ako literatúra.⁸ Ako prekladateľ interpretuje pôvodný text, no ako spisovateľ chápe, že v preformulovaní pôvodného textu je nevyhnutné vytvárať nové vzťahy rôzneho druhu a vzniknutý text sa stáva súčasťou novej tradície. Zdá sa, že si je veľmi dobre vedomý toho, že prijímajúca kultúra má svoje vlastné vnímanie, odlišné od kultúry východiskovej.⁹ Predvída to, čo priniesol moderný translatologický výskum až o niekoľko desaťročí neskôr, že preklad je autonómnym, kreatívnym literárnym „žánrom“ a ako dynamický výstup, pôsobiaci v odlišnom sociálno-kultúrnom kontexte, má i špecifickú kultúrnu hodnotu.

V roku 1960 vychádzajú v jeho preklade Puškinove *Poemi e liriche (Poémy a lyrika)* v roku 1961 *Teatro e favole (Divadlo a rozprávky)*, v roku 1963 Lermontovove *Liriche e poemi (Lyrika a poémy)*, v roku 1964 Tjutčevove *Poesie (Básne)* a nakoniec

⁶ *Rien va* je druhé dielo Landolfiho denníkovej tvorby, najprv publikované vydavateľstvom Vallecchi v roku 1963, neskôr v roku 1970 v Longanesi, a nakoniec v Rizzoli v roku 1984.

⁷ O negatívnom postoji voči prekladaniu a tiež napätému vzťahu k prekladateľskému autorom píše Idolina Landolfiová (*L'infemale lavoro del Landolfi traduttore*. In: *La Scrittura*, n. 2. 1996: 6-14).

⁸ Podobne Vermeer (2004: 224) tvrdí, že východiskový a cieľový text sa môžu výrazne odlišovať nielen v sformulovaní a distribúcii obsahu, ale aj pokiaľ ide o ciele, ktoré majú oba naplniť.

⁹ V tejto súvislosti pozri aj *Fantastická literatúra – teoretická báza a východiská pre preklad* (ŠTUBŇA, 2016).

Leskovov *Il viaggiatore incantato (Očarený pútnik)* v roku 1967, keď ako rusista ukončil spoluprácu s vydavateľstvom Einaudi.

Všetky Landolfiho texty o ruskej literatúre (eseje, recenzie, štúdiá o práci poetky Anny Achmatovovej), napísané v rokoch 1930 až 1960, spolu s niekoľkými krátkymi, nepublikovanými prekladmi, obsahuje dielo *I Russi (Rusi)*. Kniha vyšla v roku 2015 vo vydavateľstve Adelphi a editoval ju esejista, spisovateľ a literárny kritik Giovanni Maccari.¹⁰

V porovnaní s predchádzajúcim súborom Landolfiho textov, ktorý vyšiel v roku 1971 vo vydavateľstve Vallecchi, pod názvom *Gogol' a Roma (Gogol' v Ríme)*, obsahujúcim články publikované v časopise „Il Mondo“ Maria Pannunzia od novembra 1953 do marca 1958, sa v diele *I Russi* objavuje špecificky a v celej svojej tridsať-ročnej kontinuite neprerušovaná „diskusia na diaľku“ medzi Landolfim a ruskými spisovateľmi. Napriek tomu v doslove Maccari píše o zmeškanej príležitosti, lebo napriek svojim nepopierateľným schopnostiam sa Landolfi v skutočnosti nestal slavistom (na rozdiel od priateľa a spolužiaka Renata Poggioliho). Rusko nikdy nenavštívil snáď preto, aby neriskoval spochybnenie obrazu krajiny, nadobudnutý len zo stránok kníh.

2. SPISOVATEĽ PREKLADATEĽOM – INTERFERENCIE, ANALÓGIE A ODOZVY PREKLADANIA VO VLASTNEJ TVORBE

Ako sme už spomínali, ruská kultúra nie je pre Landolfiho len predmetom štúdiá, ale aj zdrojom trvalej inšpirácie. V esejach a recenziách sa zameriava na morálny dualizmus, postavy vzbudzujúce strach, či na ruskú nevinnosť v dielach Gogolja a Dostojevského, pričom ide o prvky permanentne vstupujúce do autorovej predstavivosti a následne sa objavujúce v próze. Gogol' nás privádza do

¹⁰ Maccari zoradil texty tematicky a chronologicky, no nepridáva vlastné postrehy. Jedna časť knihy je venovaná 19. storočiu a druhá 20. storočiu, pričom sa delia na poéziu a prózu. Kniha prezrádza Landolfiho postrehy z prekladania ruskej literatúry, no hlavne úvahy súvisiace s hĺbkou postáv.

neréálneho sveta plného duchov, prízrakov, snov a vidín. Jediným kľúčom k čítaniu Landolfiho je preto ochota pohybovať sa medzi protikladmi a rozpormi, lebo práve oni sú súčasťou textov a interpretácií.

Ruskí autori sa stali nielen inšpiráciou pri písaní esejí (*Gogol' a Roma*), ale i modelom v rámci narácie. Gogol' stál zaiste pri zrode Landolfiho surrealistickej poviedky *La moglie di Gogol' (Gogol'ova manželka)* zo zbierky *La spada (Meč)*, publikovanej vydavateľstvom Vallecchi v roku 1942. Paralely s dielom *Bláznove zápisky* nachádzame v sci-fi románe z roku 1950 *Cancroregina (Rakokráľovná)*, ktorý pôsobí ako futuristický prepis Gogol'ovho príbehu, a navyše v románe pozorujeme aj stopy Dostojevského.

Istá podobnosť je i medzi románom *Racconto d'autunno (Jesenný príbeh)* a dielom Ivana Bunina *Gramatika lásky* z roku 1918. Autobiografický román s prvkami fantastiky *Racconto d'autunno* bol uverejnený v roku 1947 vo vydavateľstve Vallecchi. Dej sa odohráva v Taliansku počas druhej svetovej vojny, príbeh je vyrozprávaný v prvej osobe a napísaný bol v období medzi septembrom a októbrom 1946 vo Florencii. Buninova *Gramatika lásky* vyšla v Landolfiho preklade v roku 1948. Landolfimu sa v románe podarilo postrehnúť vo vnútri historických faktov istú imaginárnu niť, no súčasne kriticky odsudzuje brutálne historické udalosti, ktoré zažilo talianske civilné obyvateľstvo počas druhej svetovej vojny. Odhaľuje utajovanú pravdu o rabovaní a znásilňovaní zo strany marockých (francúzskych) oddielov, tzv. marocchinate. Samozrejme ide o dve odlišné diela, no niektoré sugestívne body sú spoločné: žena s tajomným a neodolateľným šarmom; muž, zápasiaci s príznakmi na pokraji šialenstva, túžiaci po milovanej žene; vášne prekračujúce hranice reality.

Literárne veľmi hodnotným a zaujímavým textom, podľa všetkého inšpirovaným dielami ruských autorov Fjodora Michajloviča Dostojevského a Antona Pavloviča Čechova je jeho krátky román *Le due zittelle (Dve staré dievky)*. Ide o alegorickú skúšku postoja k dôstojnosti živých bytostí a ich prijatia takých, aké sú, a predstavuje základný referenčný text talianskej literatúry. Fascinujúci príbeh hovorí o neznášanlivosti v mene pokryteckého, vonkajšieho, falošného, bigotného náboženstva. Písaniu románu sa Landolfi venoval v Picu od konca roku 1942 do marca nasledujúceho roka. Následne vychádza na pokračovanie v šiestich číslach časopisu „Il Mondo“ až

v roku 1945 (od septembra do novembra) a knižne vo vydavateľstve Bompiani v roku 1946.

Na zadnej strane obalu pôvodného vydania románu, samotným autorom považovaného za „svoje najlepšie dielo“, nájdeme kritickú poznámku, ktorej autorom je Eugenio Montale: „[...] nikto nebude popierať, že pre rozmanitosť tónov, energiu a štylistickú voľnosť i strhujúci intelektuálny pátos sa Landolfiho kniha vymyká z jednoduchých schém naratívneho žánru a stavia sa na úroveň ostrejšieho, rozporuplného umenia. Na úroveň najväčších psychologických a morálnych «úzkostí» modernej európskej literatúry“.

Postava pátra Alessia je akýmsi Dostojevského Idiotom (knieža Myškin), ktorý poukazuje na mylné zdanie a odhaľuje absolútnu pravdu, inými neakceptovateľnú. Tombo (opica – kľúčová postava románu) dopláca na svoju prirodzenosť, na to, že nemá rovnaké morálne princípy ako iné postavy románu (dve staršie sestry) a následky sú extrémne. Landolfiho bestiár je plný významov a dokonca aj samotná postava Tomba je surogátom. Odkazuje na psychický blok medzi vedomím a podvedomím. Pre staršiu sestru Nenu predstavuje nástroj pomsty za zlobu, nenávisť, za neschopnosť žiť. Don Alessio sa snaží objasniť význam konania sestier a vysvetľuje ho ako sadistickú reakciu na nedostatok lásky, ktorá vyznieva ako patologická, alebo ako uvádza Bernabò Secchiová (1978: 52), kruté rozhodnutie staršej sestry usmrtiť milované zvieratko, opicu Tomba, bolo „sadistickým rubom jej lásky“.

V románe pred zrakom čitateľa ožívajú i úvahy Dostojevského postáv z románu *Bratia Karamazovci*, náboženského hľbavca Aľošu (Alexeja) a cynika, racionalistu Ivana. Aľoša je „iný“, s veľkým odstupom toleruje hriechy, hľadá pravdu ochotný obetovať všetko a do kláštora vstupuje, aby unikol ľudskej zlobe.

Ukazuje sa, že spomínaný román *Le due zittelle* ovplyvnil i Čechov. Jeho poviedku *Čítanie. Príbeh starého drozda* (1884) Landolfi preložil a publikoval v taliančine v roku 1948. V rámci príbehu vedúci kancelárie zadáva naivnému úradníkovi Merďajevovi za úlohu prečítať si román Alexandra Dumasa staršieho *Gróf Monte-Christo*, avšak bez akéhokoľvek predbežného objasnenia. Morálne presvedčenie Merďajeva je podrobené skúške a výsledkom je zúfalstvo, pretože ničomu v knihe nerozumie. Záver poviedky je sarkastický: schudne, začne piť, po dvoch mesiacoch čítania sa zblázni

a hodí dieťa do studne. Už viac nikdy nič neprečíta. Čechov odsudzuje nútenie k čítaniu v prípade, že daná osoba nie je primerane kultúrne pripravená, pretože inak môže dôjsť k úplnému odmietnutiu kníh. Čechov o Merd'ajevovi v závere poviedky píše: „Už len pri pohľade na knihu sa chveje“, pretože čítanie vníma ako čin rúhania.

ZÁVER

Zámerom príspevku bolo priblížiť najpodstatnejšie aspekty inšpirácie spisovateľa a prekladateľa v jednej osobe prekladom iných literárnych diel. Tie sa tak stávajú neodmysliteľnou súčasťou jeho vlastnej tvorivej činnosti. V rámci odpovede na otázku, akí sú prekladatelia-spisovatelia umelci, sa Landolfi preukázal ako nositeľ hodnoty prekladu vo svete kultúry, no paralelne s touto iniciatívou nachádzal v ruskej kultúre i významný zdroj inšpirácie. Bol veľmi precíznym pozorovateľom, dokázal vnímať aj druhú stránku osôb či udalostí a toto bral do úvahy rovnako ako očividné a na prvý pohľad jasné informácie. Pravdepodobne sa inšpiroval ruskými spisovateľmi Gogoľom a Čechovom i pokiaľ ide o schopnosť vyrozprávať dej, a zároveň vedieť, že príbeh sa nekončí hneď a práve na danom mieste, ale ponúka množstvo ďalších interpretácií.

Rovnako i iní veľkí spisovatelia (hoci nie všetci boli súčasne umeleckými prekladateľmi) od nepamäti čítali a analyzovali diela svojich predchodcov i súčasníkov. Príklad „prelínania“ medzi autormi nám ponúka i spoločnosť „Books on the wall“, ktorá skúmala texty niektorých najznámejších svetových románov a odhalila prepojenia medzi dielami dvadsiatich deviatich najvplyvnejších románopiscov posledných storočí. Počet intelektuálov, spisovateľov, ovplyvnených inými autormi a pritom nielen tými klasickými, je dosť vysoký. Ako je všeobecne známe, spisovatelia zvyčajne nie sú pasívnymi prijímateľmi. Sú ovplyvnení v tom zmysle, že v procese písania sú aktívni, cielene hľadajú knihy, ktoré na nich pôsobia, a sami si pritom vyberajú spomedzi niekoľkých tisícov titulov.¹¹

¹¹ Viac o textotvornom procese, tzv. vedomom a nevedomom písaní pozri Psychológia literatúry (ŠTUBŇA, 2017: 175-177).

Pripomeňme si na záver princíp vplyvu ilustrovaný Robertom Irwinom (2009: 263): „Niekedy to, čo hľadájú (spisovatelia) v minulosti, je precedensom, ktorý predchádza a retrospektívne legitimizuje to, čo by tak či tak napísali – alebo minimálne systémom literárnych referencií, vďaka ktorému nový obsah nadobudne dobre známu formu“.

BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. (2009): *Libri e scrittori di via Biancamano: casi editoriali in 75 anni di Einaudi : con illustrazioni e documenti* (a cura di Roberto Cicala e Velania La Mendola). Milano, EDUCatt Università Cattolica.
- BERNABÒ SECCHI, Graziella (1978): *Invito alla lettura di Tommaso Landolfi*. Milano, Mursia.
- BO, Carlo (1991): Prefazione “La scommessa di Landolfi”. In: LANDOLFI, T., *Opere I (1937 – 1959)*, a cura di Idolina Landolfi. Milano, Rizzoli.
- ČECHOV, Anton (1963): *Tutti i racconti e le novelle, 3 voll.*, a cura di Eridano Bazzarelli. Milano, Mursia.
- IRWIN, Robert (2009): *La favolosa storia delle Mille e una notte, I racconti di Shahrazad tra realtà, scoperta e invenzione* (traduzione di Fulvia De Luca). Roma, Donzelli.
- LANDOLFI, Idolina. (2015): “Il piccolo vascello solca i mari”. Tommaso Landolfi e i suoi editori. *Bibliografia degli scritti di e su Landolfi (1929 – 2006)*, vol. I, *A carte scoperte*. Firenze, Cadmo.
- LANDOLFI, Idolina (1996): L’infernale lavoro del Landolfi traduttore. In: *La scrittura*, a. I, n. 2, 6-14.
- LANDOLFI, Tommaso (1992a): *Rien va*. In: *Opere II (1960 – 1971)*, a cura di Idolina Landolfi. Milano, Rizzoli.
- LANDOLFI, Tommaso (1992b): *Le due zittelle*. Milano, Adelphi.
- LANDOLFI, Tommaso (1960): *Racconti russi*. Firenze, Vallecchi.
- MORAVIA, Alberto (2009): *Ricordo di Landolfi di Alberto Moravia*. Intervento al convegno landolfiano di Latina, 6 maggio 1983. In: CORTELLESSA, A. (ed.): *Scuole segrete. Il novecento italiano e Tommaso Landolfi*. Torino, Aragno.
- PAVESE, Cesare. (1966): *Lettere 1922 – 44*, a cura di L. Mondo. Torino, Einaudi.

- PAVESE, Cesare (1968): L'influsso degli eventi (5 febbraio 1946). In: *Saggi letterari*. Torino, Einaudi.
- ŠTUBŇA, Pavol (2016): Fantastická literatúra – teoretická báza a východiská pre preklad. In: *Jazykovedné, literárnoviedné a didaktické kolokvium 36* [elektronický zdroj]. – Bratislava, Z-F LINGUA, 98-105.
- ŠTUBŇA, Pavol (2017): *Psychológia literatúry*. 1. vyd. Bratislava, RádioPrint.
- TOURY, Gideon (2004): The nature and role of norms in translation. In: VENUTI, L. (ed.) *The translation studies reader*. London, New York, Taylor & Francis e-Library, 198-212.
- VENUTI, Lawrence (2004): Translation, community, utopia. In: VENUTI, L. (ed.) *The translation studies reader*. London, New York, Taylor & Francis e-Library, 468-487.
- VERMEER, Hans J. (2004): Skopos and commission in translational action. In: VENUTI, L. (ed.) *The translation studies reader*. London, New York, Taylor & Francis e-Library, 221-232.

Eva Mesárová

Katedra romanistiky

Filozofickej fakulty Univerzita Mateja Bela

Tajovského 40, Banská Bystrica, Slovensko

eva.mesarova@umb.sk